

MUZEUL NAȚIONAL AL BANATULUI

ANALELE BANATULUI

Serie nouă

ARHEOLOGIE
ISTORIE

XXXI

2023

MEGA
Cluj-Napoca, 2023

Fondator**Ioachim Miloia****Colegiul de redacție**Claudiu ILAȘ, *manager al Muzeului Național al Banatului*Dr. Nicoleta DEMIAN, *redactor șef*Zsuzsanna KOPECZNY, *secretar de redacție*Dan L. CIOBOTARU, dr. Andrei GEORGESCU, dr. Zoran MARCOV, dr. Felicia OARCEA, dr. Călin TIMOC, *membri***Colegiul științific**

Dr. Costin FENEȘAN (București)

Dr. Bernhard Siegfried HEEB (Museums für Vor- und Frühgeschichte der Staatlichen Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz)

Prof. dr. Elke KAISER (Institut für Prähistorische Archäologie Freie Universität, Berlin)

Prof. dr. Raiko KRAUSS (Eberhard Karls Universität, Tübingen)

Dr. Stelian MÂNDRUȚ (Institutul de Istorie George Barițiu, Cluj-Napoca)

Prof. dr. PETROVICS István (Universitatea József Attila, Szeged)

Prof. emerit dr. Ioan PISO (Director al Centrului de Studii Romane, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)

Dr. Aurel RUSTOIU (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca)

Dr. habil. Gábor SZABÓ (Institute of Archaeological Sciences, ELTE Faculty of Humanity, Budapest)

Prof. dr. Matthias WEMHOFF (Direktor des Museums für Vor- und Frühgeschichte der Staatlichen Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz)

Vigneta copertei: Wiliam Vastag †

Analele Banatului, serie nouă, continuă publicațiile anterioare ale Muzeului Banatului din Timișoara:*Történelmi és Régészeti Értesítő*, 1875–1918*Gemina*, 1923*Analele Banatului*, 1928–1931*Tibiscus*, 1971–1979

Orice corespondență se va adresa

Muzeului Național al Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO–300002 Timișoara,

e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Please send any mail to

Muzeul Național al Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO–300002 Timișoara,

e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

ISSN 1221–678X

DTP: Editura Mega

Indexată în următoarele baze de date internaționale:

SCOPUS (<https://www.scopus.com/sourceid/21100224411>)DOAJ (<https://doaj.org/toc/1221-678X>)ICI Journals Master List (<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=25470>)CEEOL (<https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=2682>)Editura MEGA | www.edituramega.roe-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS ■ SOMMAIRE ■ INHALT ■ CONTENTS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHĂ

REMUS MIHAI FERARU

Le culte d'Apollon Didymeus dans les colonies milésiennes de la Propontide et du Pont-Euxin ☞
The cult of Apollo Didymeus in the Milesian colonies of the Propontis and the Euxine Pontus 11

GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI

Despre un nou tezaur monetar de dioboli din Mesembria descoperit în sudul Dobrogei ☞ *About a new monetary hoard of diobols from Mesembria discovered in the south of Dobruja* 25

BOGDAN LĂPUȘAN

Keys, locking mechanisms and padlocks from the old collections of the National Museum of Banat, from Pojejena and Tibiscum 33

ANDREI-CĂTĂLIN DÎSCĂ, IULIAN LEONTI

Drumul roman imperial între Tibiscum și Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Câteva considerații și rezultatele unor cercetări de teren ☞ *The Roman Imperial road from Tibiscum to Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Several observations and the results of new field investigations* 49

ALEXANDRU FLUTUR

Considerații despre valurile romane din Banat ☞ *Considerations about the Roman earth embankments in Banat* 71

ROBERT GINDELE

Așezarea sarmatică descoperită la dezvoltarea infrastructurii rutiere de la Cerneteaz – Sit 7 (jud. Timiș) ☞ *The Sarmatian settlement discovered during the construction of the road infrastructure at Cerneteaz-Sit 7 (Timiș County)* 109

DANIELA TĂNASE

Din nou despre antichitățile romano-bizantine descoperite la Drobeta-Turnu Severin din colecția lui Imre Pongrácz ☞ *New remarks about the Roman-Byzantine antiquities discovered at Drobeta-Turnu Severin from the collection of Imre Pongrácz* 137

LUCRĂRI PREZENTATE ÎN CADRUL CONFERINȚEI „POLITICS AND SOCIETY IN CENTRAL AND SOUTH-EASTERN EUROPE. DAILY LIFE IN MEDIEVAL AND EARLY MODERN TIMES (11TH–17TH CENTURIES)” (7–8 OCTOMBRIE 2021, TIMIȘOARA)

JELENA ĐORĐEVIĆ, VOJISLAV ĐORĐEVIĆ

“Livade-Đurđevac” near Pančevo. Results of archaeological research of medieval churches and necropolises 2009–2013 157

ALEKSANDAR KRSTIĆ

Reflection of daily life in medieval inscriptions and notes from Serbia and Bosnia (12th–16th centuries) 181

MILOŠ MAREK	
„In numerum proscriptorum malefactorum assignati“. Proscription in Banat and Transylvania in the Middle Ages (14 th –15 th century)	193
ELEK SZASZKÓ	
The last members of the Dobozi Dánfi family	203
MIKLÓS FÓTI, ISTVÁN PÁNYA	
Topographic data in Ottoman registers as a resource for the identification of vanished settlements in Bodrog County	213
NICULINA DINU	
Ottoman pottery discovered in Hârșova fortress in year 2020	227

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

COSTIN FENEȘAN	
O încercare de reglementare a veniturilor fiscale din Transilvania în timpul celei de-a doua ocupații habsburgice (1603) ☞ <i>An attempt to regulate tax revenues in Transylvania during the second Habsburg occupation (1603)</i>	239
HAJNALKA TÓTH	
The 1707 raid of Kecskemét by Serbs and its diplomatic consequences in Habsburg–Ottoman relations	261
ZORAN MARCOV	
Coifurile Gărzii Cetățenești din Timișoara din colecția Muzeului Național al Banatului (prima jumătate a sec. al XIX-lea) ☞ <i>The helmets of the Citizen Guard from Timisoara from the collection of the National Museum of Banat (first half of the 19th century)</i>	273
RÓBERT KÁROLY SZABÓ	
Die historiografische Bedeutung der Schulregister der siebenbürgischen reformierten Schulen im Ersten Weltkrieg ☞ <i>The historiographical significance of register books of Transylvanian reformed schools in the First World War</i>	287
MARIAN-ALIN DUDOI	
The Romanian election of 1946 in the Norwegian press	297
RADU TABĂRĂ	
Serviciul Muncii. Analiză a impactului său economic la nivelul economiei naționale (1950–1961) ☞ <i>The Labor Service. Analysis of its economic impact on the national economy (1950–1961)</i>	301
VASILE RĂMNEANȚU	
Ultima vizită de lucru a lui Nicolae Ceaușescu în județul Timiș (14–15 septembrie 1988) ☞ <i>Nicolae Ceaușescu's last working visit in Timiș County (September 14–15, 1988)</i>	311

ISTORIA CULTURII, ARTEI, MUZEOLOGIE, RESTITUIRI

MIRELA BONCEA, CĂLIN TIMOC	
Despre activitatea de anticar și colecționar a umanistului italian Luigi Ferdinando Marsigli ☞ <i>The activity of the Italian humanist Luigi Ferdinando Marsigli as an antiquarian and collector</i>	323

RECENZII, PREZENTĂRI DE CARTE

ANDREI MIC

Sorin Mitu (editor), *Raporturi și imagini româno-maghiare*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut-Mega, 2023,
211 p. 335

OBITUARIA

Kakucs Lajos (1944–2023)..... 339

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE/ ABREVIATIONS BIBLIOGRAPHIQUES 343

SORIN MITU (EDITOR), *RAPORTURI ȘI IMAGINI ROMÂNOMAGHIARE*, CLUJ-NAPOCA, ED. ARGONAUT-MEGA, 2023, 211 P.

Raporturi și imagini româno-maghiare este un volum colectiv publicat la editurile clujene Argonaut și Mega în anul 2023 de Sorin Mitu, profesor universitar și director al Departamentului de Istorie Modernă, Arhivistică și Etnologie în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Această lucrare, reprezentând rezultatul unui proiect de cercetare condus de Sorin Mitu și sprijinit de UEFISCDI, *Românii despre maghiari, maghiarii despre români: două secole de oglindire reciprocă (1789–2007)*, se înscrie în rândul binecunoscutelor contribuții ale editorului asupra imaginarului și imagologiei istorice: *Imagini europene și mentalități românești din Transilvania la începutul epocii moderne* (Cluj-Napoca: 2000), *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice* (Iași: 2014, în colaborare cu Melinda Mitu), *Enciclopedia imaginariilor din România. Imaginar istoric* (Iași: 2020).

Lucrarea, structurată în șase studii distincte, este prefigurată de o *Introducere* (pp. 7–11), care sintetizează evoluția istoriografiei problemei începând din secolul al XIX-lea și până astăzi, punctând principalele analize ale unor istorici și imagologi români și maghiari (László Makkai, Nicolae Iorga, Ambrus Miskolczy, Ioan-Aurel Pop etc.). Totodată, regăsim justificarea acestui demers drept unul care surprinde cum „imaginile abordate s-au influențat în mod reciproc, până într-acolo încât două istorii la prima vedere contradictorii ne apar în cele din urmă ca fațete ale aceluiași proces” (p. 11).

În primul studiu, *Maghiarii: actori și parteneri în miturile fondatoare românești* (pp. 12–32), Sorin Mitu dezbate clișeele și teoriile istoricului László Makkai asupra romanității românilor și a influențelor preluate de români de la maghiari și viceversa. Totodată, sunt reconstituite atât rolul maghiarilor în formarea identitară și în acceptarea/negarea originii romane a românilor, cât, mai ales, raporturile imagologice bilaterale prin analiza critică și obiectivă a unor lucrări și mituri medievale. Printre acestea, regăsim *Cronica lui Anonymus, Letopisețul unguresc* al lui Simion Dascălul, *Legenda fraților Roman și Vlahata*, *Legenda lui Dragoș* sau cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și ale stolnicului

Cantacuzino. Astfel, autorul notează că „în primele povești despre neamul lor pe care le-au imaginat românii, ungurii și regii acestora au fost o prezență importantă și au jucat roluri pozitive” (p. 31).

Al doilea studiu, *Imagini românești despre maghiari în timpul răscoalei lui Horea*

(pp. 33–43), semnat de același autor, ne arată esențializat fațetele multiple ale alterității etnice, religioase și sociale româno-maghiare, fiind evidențiată pasarea bilaterală a responsabilității asupra declanșării răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan (1784). Această teză a fost susținută (printre altele) atât prin apelul la binecunoscutele lucrări ale lui David Prodan, *Răscoala lui Horea* (București: 1979) și *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române* (București: 1984), cât și prin compararea sugestivă a evenimentului cu răscoala lui Visarion Sarai (1744) și cu răscoala țărănească de la Flămânzi (1907). De asemenea, este schițat modul în care această atitudine exagerată s-a perpetuat în poezia și sculptura autohtonă contemporană, subliniindu-se că „în cele mai rele momente ale raporturilor dintre români și maghiari, când s-ar fi putut crede că aceștia erau într-adevăr hotărâți să se extermine în mod reciproc, discursul lor imagologic evita o asemenea idee” (p. 42).

În al treilea studiu, *Românii despre „cel mai mare maghiar”. Imaginea contelui Széchenyi István în cultura română (1830–1940)* (pp. 44–115), Bogdan Munteanu ne înfățișează receptarea contelui maghiar ca creator și ideolog în timpul și după sfârșitul vieții sale odată cu debutul său politic (1825) și până la Arbitrajul/Dictatul de la Viena (1940), în timp ce studiul Florinei Raita, *Comportamentul electoral al românilor din Ungaria dualistă la începutul secolului al XX-lea* (pp. 116–160), surprinde preponderent prin metodele istoriei cantitative mentalitatea ideologică și politică a

acestei comunități odată cu tranziția de la pasivism la activism (1905). Demersul autoarei vizează analiza legislativă și statistică a organizării alegerilor parlamentare, a electoratului din Ungaria dualistă și a partidelor politice, a prezenței la vot a românilor din Ungaria dualistă (1901–1910), a corupției și coruptibilității politice, a inculturii și indiferenței politice românești, a pragmatismului votului și a raportului dintre identitatea națională și atașamentul politic.

În al cincilea studiu, *Majorități, minorități și identitate regională. Imaginea românilor despre maghiarii din Transilvania în perioada interbelică* (pp. 161–177), Luminița Ignat-Coman ne dezvăluie elementele cheie ale subiectului de la sfârșitul Primului Război Mondial (1918) și până la sfârșitul anilor 1930. Această exegeză, focalizată pe o serie de articole din revista Țara Noastră, care nuanțează exagerat (printre altele) agresivitatea, versatilitatea și victimizarea maghiarilor, demonstrează nu doar inversarea treptată a statutului de majoritate/minoritate între români și maghiari în perioada adusă în discuție, ci și aspectele care dezbină ambele etnii precum „limba, proprietatea privată, educația” (p. 176).

Apelând la o serie de articole, studii și lucrări engleze, maghiare și românești din mai multe domenii ale cunoașterii (antropologie, etnografie, istorie, lingvistică) și oferind un aparat critic bogat în explicații și recomandări istoriografice, Nicoleta Hegedűs reconstituie în ultimul studiu al acestui volum, *„Trecutul comun” revizitat: imaginea românilor în scrisul istoric maghiar din perioada 1920–1948* (pp. 178–210), viziunea anumitor istorici maghiari asupra românilor odată cu Tratatul de pace de la Trianon (4 iunie 1920) și până la instaurarea regimului comunist. Utilizând metodele istoriei calitative (deducție, inducție enumerativă, științifică etc.), autoarea face o trecere în revistă a principalelor tendințe și evoluții metodologice și tematice ale istoriografiei maghiare, dar și a unor polemici între istoricii români și maghiari (de pildă, cea dintre Nicolae Iorga și Sándor Domanovszky). Totodată, sunt evocați numeroși reprezentanți ai scrisului istoric românesc și maghiar, care au editat diferite lucrări cu scopul demonstrării jurisdicției teritoriale românești/maghiare a Transilvaniei. Dintre acestea, în urma unei selecții tematice, s-a pus accent (printre altele) asupra unor sinteze, studii și volume individuale/colective ale lui József Pataki, László Gáldi, László Makkai, Májusz Elemér, Sándor Makkai și Tamás Lajos, cariera lor fiind prezentată în mici medalioane biografice. Pe parcursul acestora, autorii au emis (mai mult sau

mai puțin veridic) opinii diverse asupra unor teme și teorii controversate precum teoria continuității daco-romano-românești la nord de Dunăre, așezarea în Transilvania și dobândirea superiorității numerice, voievodatele românești de dincolo de Carpați, influențele culturale maghiare asupra identității românești sau naționalismul românesc. Totuși, autoarea conchide că analizele de referință au apărut preponderent între anii 1941–1944 deoarece „în contextul politic dat, aceste lucrări au avut un indubitabil rol propagandistic, dar dincolo de anumite formulări tăioase la adresa istoriografiei românești, ele sunt sinteze ale unor preocupări științifice de lungă durată, cu o documentare solidă și cu concluzii care reflectau stadiul cercetării și paradigmele științifice ale momentului” (p. 210).

În concluzie, lucrarea de față reprezintă un demers imagologic necesar deoarece ne propune o analiză obiectivă și proaspătă a multiplelor elemente care conturează raporturile româno-maghiare din Evul Mediu și până astăzi, încadrându-se în sfera cercetărilor de istorie culturală, politică și socială a ambelor etnii. Studiile, acoperind șase direcții complementare de cercetare (biografică, etnică, evenimențială, istoriografică, mitică, politico-statistică), ne arată cum se percepeau reciproc românii și maghiarii. Acest volum colectiv, scris riguros, dar accesibil și atractiv, este relevant în istoriografia română și universală prin interdisciplinaritatea sa, dar, mai ales, prin aducerea unor completări noi, solid documentate, care clarifică numeroasele clișee, controverse și dezbateri istoriografice stârnite de-a lungul timpului asupra problemei, adresându-se atât specialiștilor, cât și publicului larg.

Andrei Mic

Școala Doctorală „Istorie. Civilizație. Cultură”,
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
e-mail: andrei.mic29@yahoo.com